

СТРАЖИЛОВО

Власник и уредник

ЈОВАН ГРЧИЋ

У Новом Саду, 28 фебруара 1893.

ПЕСНИШТВО

НЕСРЕТНА ЉУБАВ

У суморној, мрачној шуми
Вита јела тужно снови;
Око ње се бршљан вије
Па је грли и целива.

Када дође нојца тиха
И успава шуму целу,
Онда бршљан још страсније
Грли своју танку јелу.

И шапће јој нежне речи —
Како цвеће само знаде;
Дршке јела, и уздах се
Кроз њезине гране краде.

Одозго их тако тужно,
С плавог неба, месец гледи;
Он се сећа мрачне тајне
И од бола тихо бледи:

Испод јеле и бршљана
Познаје се траг од гроба,
У коју је два срдашца
Закопала људека злоба.

С. Д. Мијалковић

Ах, зашто увек ћутим
и кријем сваки знак?
о, зашто не разагнаш
са моје душе мрак?

Изречи речцу клету,
нек сине једном пад.
И не дај да ми свене
у чежњи живот млад...

Лељо

У загрљају лутасмо по гају,
о нашој љубави говорили смо живо —
ал' чекај... је л' баш тако било,
или сам само снови?

Не могах срцу свом одолети,
устанца твоја жарко сам целиво —
ал' не, то не ће бити било,
за цело то сам снови!

Лељо

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАЈВЕЋА ЉУБАВ

Изашла војска на границу да заштити и одбрани интересе и част отаџбине. Већ се на неколико места и сударила са непријатељском војском, али се још није била одлучна битка. Непријатељ је био бројно јачи, али верне синове отаџбине не застрашава то, што је непријатељ бројно надмоћан. Они чине до краја своју дужност, јер је у борби за славу отаџбине часније славно podleћи по срамно побећи.

Као сутра дан требао је да се бије одсудан бој. Врховни заповедник разместио је војску. Свако одељење имало је одређен задатак, на ком месту и како да заузме положај. Једном мањем одељењу, које је чинило потпуни батаљон, било је наређено да се на вису ушанчи са четири тона и ту да дочека и сузбија непријатеље. Од држања овог батаљона зависило је, да ли ће се десно крило војске моћи кретати и наступати као што би ваљало па да буде изгледа на успех саме битке. И старешина батаљона добио је налог, да за живу главу не напусти заузеће положај, па ма морали сви изгинути. Сам положај тога виса био је такав, да се, кад га добро утврде и јуначки бране, може за дуго одржати и против неколико пута јаче непријатељске силе.

Батаљони старешина био је јуначан, честит и савестан војник. Свестан своје војничке дужности вршио је на длаку што му је у задатак долазило. Увек је бивао одлучан и на све решен. Једном је ваљало да изненади непријатеља и да му се са својим војницима неонажен приближи што ближе. Како је била повелика трава, он нареди својим војницима да лазе потрбушке и да се што више притисну па земљу. Била је поћ и покушај му испаде срећно за руком. Али како су војници били у летњем оделу, то им од вучења по трави све хаљине с преда позеленеше. С тога тај батаљон добио име „зелени батаљон“.

Није дакле чудо да је старешина „зеленог батаљона“ имао велика уважања у војсци. Њему се врло често поверавали тешки задатци и он их је увек извршивао у сваком погледу исправно. А то је могао постижавати само за то, што је сам по себи

био увек одважан и присебан. Према својим млађима био је увек правичан, али и строг до крајности. Он је све подједнако волео као да су му рођена деца. Старији млађе пису смели зостављати, али млађи су морали слушати без приговора и на длаку. Реда је морало бити и морао се одржавати до најмањих ситуација, јер: „војска без реда — готова погибија“ — говорио би он. И ко би се о то огрешно, старији или млађи, био би немилосрдно кажњен.

Такав је био старешина „зеленог батаљона“. И кад му је био поверен часни али и тешки задатак, да буде претеча сутрашње очекиване победе, он је био решен да ту часну задаћу у свему изврши, или да са својима, до последњег, изгине.

Те рече својим људима:

„Ђетићи моји! Наш господар и наша драга отаџбина траже од нас с правом да учинимо своју дужност. А наша је дужност, да на овоме месту до последњег истрајемо. Од нас зависи судбина толике наше браће, на нама је част нашег оружја, коју не можемо и не смемо окаљати. Нама је пала у део велика част, да будемо на мртвој стражи. Ми смо ту и остаћемо ту — живи или мртви! Је ли тако, ђетићи моји?“

„Како заповедате, господине командиру!“ зачу се неколико гласова.

Многи су суморно погледали — а по пеки су богме и одмахивали главом.

Које од дугих и тешких похода, које од напора у последњим бојевима, већина их је била скоро суетала. А знало се да је непријатељ прибрао велику силу, и многи баш са страхом очекиваху да сване дан. Снага „зеленог батаљона“ била је прилично малаксала.

Али старешина, и ако је то добро онажао, ипак се чинио да ништа не опажа. За тренут набере обрве, угризе се за усне и ударивши руком по балчаку од сабље баци онтар поглед редом по људима; пу брзо се прибра те усиљавајући се заврши весело:

„Тако, ђетићи! А сад на посао, док нам непријатељ не па дође пушкомет.“

Сунце је већ почело да се склања за-
ходу. Да би војници радили с вољом те
да се посао брже сврши, — сам старешина
узе ашов и први удари у земљу. Сад и
војници навалише на посао и још није била
поћ а батаљон се опшанчи како ваља

За све време рада старешина је свуда
обилазио и живо подстрекавао да се журе.
Сваки час је узимао у руке то будак то
ашов, те заокружавао лишије опкона, и
кад је све било готово, очински похвали
своје „ћетиће“, нареди да се раздели на-
појница и даде вољно да се војници одморе.
По што је још поставио страже, старешина
опомену своје „ћетиће“ да буду на опрезу,
тако, да наизменце по два сата спавају,
па се онда, онако како је био обучен,
пружи у један ров, да и сам мало отпочине.

Војници полегаше у гомилицама, и ма
да су били већ са свим сустали, ипак тек
ако је по гдекоји одмах склопио очи. Ве-
ћина их је лешкарила разговарајући тихо.

Свуд унаоколо владаше мртва тишина.
По небу се навлачили облаци као стада
оваца, звезде су биле ретке, а пун месец
час по би обасјао логориште, које изгле-
даше као окамењено. Једино страже шета-
таху тамо амо, а изгледале су при месечини
као дуси.

На један пут, у једној крајњој гомили,
отпоче живљи говор.

„Ама, људи, чусте ли шта по рече наш
командир?“ — зашита тек пеки Баја.

„Ја...!“ „Како да не!“ „Бојме чусмо!“
озваше се поједини гласови.

„Говори ти он, брате си ми мој, као
да из књиге чита!“ поче опет Баја.

„Ваш!“ упаде у реч Радоје. „Ни наш
поца не чита тако из еванђеља.“

„Ја...!“ опет ће Баја. „Лепо ти је
то бити старешина, па чова ти само за-
поведа.“

„Па пеко мора и да заповеда!“ опа-
зиће Јова. „И у кући, где смо сви своји,
па мора бити старешине.“

„Оно јесте, мој Јово... у кући. Али
тамо се кућа кући а овде ваља да се гине

за пра' Бога, без суђења дана. Шта ми-
слиш, брате Јово, да тако нешто сутра
погинеш, а? Хајде ја, за мене не ће ни
петао закукурекати, али ти, болап Јово,
шта ће твоја млада невеста?“

Јован као кришом погледа око себе а
из груди му те оте тежак уздах. На то се
озва Радоје прекорним гласом:

„Мучи болап, Бајо, какав је то збор
од тебе!“

„Е, какав? Такав! А да него ћу сад
ваљда прет у уво па да заневам танко гла-
совито! Јадно нам певање!“

Баја је био чудан светац. Онако није
био плашљивица, није се бојао ни беспя
бика; кад се распали, ударио би сам и на
десеторицу, али никако му није годио вој-
нички зашт и ред. Он је мислио да се на
војску иде као на манастирски сабор. А
како старешина није у томе знао за шалу,
то је Баја, док је био у касарни, скоро
сваке недеље бар по један пут одлежао
анса. Њему се све чинило да га старешина
онако „мрзи“ те га, бајаги, с тога сваки
час шаље у анс.

„Вала дохакаће Баја н тој сили, само
здравља, Боже!“ мислио је Баја, кад су
пошли на границу. „Некоме ће од нас
двојице смркнути.“

И Баја је сад још безбрижније исекао
из реда, али за то је тим више ускакао у
„кочиће“, камо га старешина често метао
за казну. Једном је био тако загрдио, да
у мало што не дође пред ратни суд. Глава
му је висила о кончићу.

Али старешина га ипак поштеди, јер
је знао да је Баја неустрашим, а таквих
људи треба, кад се бије бој с непријате-
љем. Његови другови и дотле су га ува-
жавали као срчана човека, а од тада су га
још више ценили, покрај свег његова че-
ста борављења у „кочићима“. То је још
више осмелило Бају, те је увртио себи у
главу да му „нико ништа не може“.

И збиља могао је да говори шта је
хтео, никоме од његових другова није мо-
гло ни доћи на ум какова издаја, а још
мање да му што противурече.

(Наставиће се)

Манојло Ђорђевић Призренац

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

МРКИ ВУК

ИСТОРИСКИ РОМАН АДАМА КРЕХОВЈЕЦКОГА

ПРЕВЕО С ПОЉСКОГ Рајко

(Наставак)

арта, жена Винчева, кад ју оставише сви стари дворани и верне слуге, пресели се из Шамотула у Познањ, надајући се, да ће онде наћи поузданијега склоништа. Војвода имађаше онде велик двор, и ту се настанила Марта с детенцем и неколико најмљених слугу, у осами и великој жалости.

После љутих мука од крешке најезде, претурпила је ту нов страх од чешке опсаде, која је непосредно претила Познању. Јер кад крвни непријатељ пољскога племена, Јан, краљ чешки, дознаде за крешку погибију, заболи га то јако као савезника побеђенога Реда, а бојећи се да се Пољаци врло не осиле, скупи сву снагу и крене на Познањ, да то место притисне опсадом. На срећу ипак побоја се своје дркост и јунаштва краља Владислава, па се махну намерене опсаде и повуче се, са срамотом и губитком, до Вратиславе.

Заказаше се тада, по свима храмовима, службе захвалнице; народ се узрадова врло, кад се опоравио од страха; а у Познањ, који се је тако готово чудом избавио, стадоше се стицати из околица, опустошених крешком најездом, да у граду потраже помоћи код милостивих и имућнијих људи. Беше, до душе, и ту велика невоља, али бар живот беше сигурнији, него по селима и путевима, где су жарили и палили витезови разбојници.

Но кад стадоше све јаче наврати гомиле тих јадника, који често беху на све брзи, постајаше ипак из дана у дан тежи живот жени зачетника тих несрећа. Двор војводи опкољаваху често пијане руље, изазивајући, претећи и бацајући гадне клетве. Не беше мира ни дању ни ноћу; жену издајникову нико не смеде узети у обрачу, а дошло је и дотле, да јој не хтедоше продавати јела у граду, да је морала трпети глад.

— Погано гнездо треба уништити! — говоряху.

Док се једнога дана не појави у двору стари Бартош, кога зваху Силом, због велике снаге у рукама, сиромашан шляхтић, а од младих година слуга војводи. Оставио га он у оном часу, кад је Винч пребегло у Маријенбург; Бартош је одмах

отишао у краљевски табор, да се јуначки бори против свога издајничкога господара и крешких чета. Уз храбра витеза Прибислава Навивона од Борка претурпио је читаву ту крваву војну, па се, после победе код Пловаца, вратио у Познањ; а кад је зачуо ту за погибао, која пређаше жени Винчевој, смрлова се јадној жени и науми да ју брани.

А кад етаде пред њу и подиже на њу туробан поглед, неустрашено срце старог витеза растопи се од суза. Толико беше бола, толико неумирена очајања и брига у том лицу, покривеном мртвачким бледилом, у том стау сломљеном, погнутом к земљи.

Беше то жена лених црта и врло красне слике и прилике; али ју туга сави и сломи, изри боре по челу и лицу, угаси блесак у очима, а црну, бујну косу посребри седином пре времена.

Бартош ју знађаше од детињства и врло миловаше. Знађаше он, како је свом силом одговарала мужа од издаје, како је пузала пред њим на коленима, заклињала га свим на свету. Али гнев војводи беше неумитан, огорчење без граница. Да се уклони сузама и новим искушењима, Винч умаче, као злочинац, ноћу из Шамотула крешком мајстору, и од то доба не имађаше војвоткиња ни за часак мира. Чињаше јој се, да сваки пораз, свака нова жртва, свака кап крви притискује новим теретом њену душу. И можда не би ни издржала толиких мука, да јој материнска љубав не додаваше снаге. Дуго без деце, измоли у Бога то детенце, које дође на свет бан у оном часу, кад Винч од Шамотула, на челу душманских чета, упаде у отаџбину да ју уништи и упронасти.

И где чуда! У паточ мукама, што по их трипање мајка, дете дође на свет здраво, јако, чило. Само на челу, горе код слепоочнице имађаше крвав жиг, као железом испалењу повезу, коју пошаше војвода на своме грбу и која се зваше Налепч.

Мати притиште, од тешке радости, повороћенче на груди, ал кад снази то знамење, вршену очајно и паде у несвеет, а сви, који то видеше, стадоше упрепаштени шапутати:

Успомене на ужасни растањак е мужем; онде у путини и типини још би ју жешћи немпр књио.

— Учините то за вашу ћерку! — говораше. — Ту сваки час може навазити на двор силе-сија разуздана света. Чло сам, како се догова-рају; не смете губити ни часка.

— Причекајмо још! — моваше војоткина. — Винч ће се вратити..

А на то Бартош саже раменима. — Негов повратак вам не ће донети среће! — промрмља.

— Та краљ му је опростио — шпану бодна жена, — он је своје дело откајао код Пловца. Стари се егула тиешно стресе.

— Откајао! — понови. — Покољена ће намити тај злочин. Још се није осушила крв, коју је пролио, ветар није развејао гаришта, а невоља толиких породица, а срамота женскиња, а невинна сирочад?... Биће, борме, од њих лутти овегтници и нови ће злочини доћи тратом првота...

Бартош говораше е великом снагом и те-ником тлом, ад се онет уздржа, видећи, како његове речи изазивају самртно бжедио на лицу војоткињину.

— Сви смо, сви проклетти!... он, и ја, и чеде наше! — јаката је она. Милосерђе потресе срцем Бартошевим. Не гледајући на њу, покони јој се до колена.

— Опростите! — рече. — Бог је највиши судија. Он ће пресудити, не уста грешна човека. Туга ми срце пена и горчином зачина реч. да сам мукта вашета знао, јок још млађан беше, и водео сам га од свега срца. Ад ето, све је упро-настио, и вас тиешно у пронаст.. А они, који вас воле, а гледе на вашу неволу, тим се јаве морају жалити на њега. Не назите никак на речи, него послужите моге за своје добро..

Војоткина му пружки рук, коју он пољуби. — Знам — рече — да ти је од срца, што год си рекао.. За то ми није жао, ад ме боји, што нико није, осим краља, не ће да опрости Винчу.. — Нека му Бог опрости! шпану Бартош, — то једино може рећи човек самртник, да не куне.

Тим се заврши разговор. Тај дан одлучише да оду кришом, ноћу, у Шамотуге, да се скриву од овегте лудке.

(Наставиће се.)

— Довела је жит на чегу... баволски знак! Војоткина је тешко боловала и дуго, на ако се је после опоравила и снагом воље и крвниа бави материнске држава на нотама и крениа духом, шак Бартош, кад је виде, у мало не крикну од упренаштера.

Сена то беше некадашње жене; изгледаше му као мршав костур, који гледа на њега очима, замалтешнима од суза.

Пружи му Марта обе руке, захваљујући, што је дошао. Бартош се сачну до њених ко-лена, а глава не диваше, јер се бојаше, да се покаже узрујаним. Часком ћуташе, а после рече опорим гласом:

— Још, да вас обраним... опасност је велика.. Ваља берати одатле..

— Врати! — јекну војоткина, — а куда? — Стар сам већ — прекрије Бартош, — а нисам никада узмицао, матар да не бегах у једној ватри. Но ту видим, да једино бегство може снасти вас, — вас и ваше дете. Кад дође го-снодар војвода, предаћу му обрану и отићи, куд ме очи воде..

— Оставићеш нас опет! — поновице Марта. — Не могу више етановати е њим под једним кровом, — промрмља старак намрштено. — Про-тиа њега сам шнаа у бој, омрагуо ми је, за то ми не приличи да будем екупа е њим. Адн јок га не буде, заклинем се, да ћу вас, који нисте криви за проливену крв, чувати до поседљета даха.. Но оуде вам никак није моја обрана ни од каке користи. Сила се ту лупежа екупа, а нема никога да их задржи и да вам пружки рук помоћнику. Божимо за то одатле, што брже!

Војоткина очажно ламаше рук. — Адн куда да се бежи? — понови егабим гласом, — ко ће се сактити на нашу неволу? — Божимо у Шамотуге — рече Бартош, — онде у околици није јамачано нико остао, пуштош је егула, само војводи замек стоји на стражи те пуштоши.. Крстаники је мач вас поштедио.. Уздржа се Бартош од речи, које дисаху горчи-ном; уздржа се из милости према жени, која егушаше, ћутећи, е наразом неказана бога на бледом лицу. Ужасавала се од повратка у Ша-мотуге. Онде беше стар замек и врло потму-ран, подишут у глумих шумама, на нагутом брежуљку, окољен рововима и бегемима. Онде — осећаше то — порече би ју на ново мучити

ЖЕНСКИ КАРАКТЕРИ У СТАРОЈ ВИЗАНТИЈИ

(Наставак)

Гву је своју бригу она посвећивала за-
спитању свога брата. Црквени повесничари
онога времена не могу да се нахвале Пул-
херије, за коју веле да човек управо не зна где
код ње престају дужности сестринске а где по-
чињу материнске дужности. Туторисање своје
над братом терала је тако далеко, да га је го-
нила да се ожени и да је шта више тражила за њ
жену, кад је он најзад изјавио, да ће испунити
сестрину вољу под погодбом, ако њој пође за
руком те нађе најлепшу и најобразованију де-
војку у целој држави.

То је њој и пошло за руком без велике муке.
Јер кад се Атенајида појавила пред престолом,
да моћној августи преда молбеницу да се уреди
очинска оставина, тада се решила судбина лепе
Атињанке. Пулхерији и њену брату чисто су
стале очи, кад су угледали племенити лик де-
војчине, а кад су тек опазили, како је Атенајида
образована и учена, није им било више до пре-
мишљања те је за неколико дана римско-грчки
свет изненађен био гласом, да је цар у својој
„неизмерној доброти“ изабрао себи за невесту
ћерку скромна Атињанина и да је ту пресретну
девојану, која је достигла била двадесету годину,
крстио пред Пулхеријом патријарх Атик. 7 маја
421, кад се млади царски пар венчао, добила је
Евдокија — тако се звала од тада — из руку
свога царакога војна дијадимат уза звук светих
песама и уз радосне клике народа у Византији.

Нова се августа тешко умела да прилагоди
промењеним приликама. Што је истина истина,
Теодосије јој је дуго био одан муж, али особене
прилике на двору а исто тако и црквене зађе-
вице, које су и у граду и у држави бивале све
веће, нису могле веселити образовану а уз то
нежну Евдокију. Како није марила за дворску
успешност а није умела да се нађе у дворским
сплеткама, то се осећала као биљка, пресађена
у туђу земљу. Сад је општећи са светом, који
се пред краљицом клањао но у њој мрзео жену,
што се дигла до тако висока положаја, морала
све нешто подозревати, морала је с рачуном го-
ворити и творити и морала је бити снисходљива

онде, где је пре била природна и љубазна.* Да
је била властољубива, потиснула би била Пулхе-
рију, која је још једнако сама владала. А овако
се повукла у своје одаје па је тражила утехе у
својим старим атинским успоменама или у пого-
ђеним хексаметрима, у којима је покушавала да
опева осећаје пријатељства или небеске љубави.
Занемарена од свога мужа, који се бавио теоло-
шким студијама те по читаве дане са ученим
црквеним оцима расправљао догматична питања,
избегавана од своје заове, која се искључиво
бавила државним пословима, стала је према Па-
влиннију, што је био *magister officiorum* на царском
двору, осећати необичну пријатељску оданост,
јер је тај човек од утецаја и некадањи саученик
царев био једини на двору, који је, било из ми-
лосрђа било из љубави према лепој жени, ука-
зивао царици ону пажњу, која јој припадате као
првој личности после владара. У царичиним гру-
дима биће да је поникло било тако нешто као
потенцован осећај захвалности према Павлиннију.
Та и са свим је могуће а у приликама се даје
и схватити, да је Евдокија, нарочито после, кад
су јој одношаји према цару са свим почели хла-
днети, осећала према Павлиннију нешто више од
пријатељства и захвалности. Но да је тај одношај
икада прешао границе онога, што је дозвољено,
о том не знају ништа да причају чак ни највећи
зли језици међу тадањим писцима. Па све да је
то и било, царичина уверавања на самрти могла
су уверити свет, да сумњичења и оптужбе цара,
који је постао био и сувише неверљив, нису
биле ништа друго до последице гадној клевети.

Евдокијина је душа услед жалосних догађаја
на двору и услед несрећног јој брачног живота
била потресена а тек је у држави поново рас-
пламтела црквена борба побудила у ње гнушње
према Византији и чисто јој душу испунила
сумњом у божански ископ хришћанске вере. То
ли је дакле било хришћанство, које је она зами-
шљала као истиниту и праву веру човечанске
љубави! Баш је букнула била нова борба о догме.

* Ferd. Gregorovius, Geschichte einer byzantinischen Kai-
serin. Leipzig. F. A. Brockhaus 1882.

Историје од Антијохије учио је, да је света Богородица само на човечји начин постала мати Спаситељева. И Евдокија је то тако схваћала и тако јој се чинило да је природно. Ну Историјеви противници, међу које је у првој линији спадала још једнако моћна Пулхерија, напали су на ту нову догму и жигосали је као лажна науку. У Византији и по свој држави орила се убојна вика црквених странака. За царицу су то били дани страха и бриге. Но није то још било све. Ваљало јој је до дна исканити ту горку чању. Њену јединицу Евдоксију удадоше за западно-римскога цара Валентинијана III, стричевића Теодосију. По одласку љубљенога свога детета осећала се царица остављена и усамљена. Камо јој нестане идејалâ младости, камо наука филозофије, камо религијозних уверења? Ништа, ништа јој није више преостало, до празна плитка јава и сумња у Бога и људе. Само је мало фалило на би се била повратила својем старом поганичком уверењу. Но и то јој није више годило; и сувише је већ постала била хришћанка а да би се могла вратити на олтаре идола. Па ипак је чезнула да се ослободи свију душевних мука, које су ју кињиле. Тада се деси обрт. Теодосије јој дозволи, да оде у хаџилук до светог гроба. Само је онде мислила да ће наћи мира и васноставе, само на светој земљи, у најнепосреднијој близини места, где је Исус проповедао и творио, где је за своју науку натио и умро, надала се да ће наћи изгубљену веру у човештво и божанско откровење. Са великом се свитом Евдокија кренула на пут преко Антијохије. Тај град, тада средиште анатолијског хришћанства, дочекао је августу са скоро божанским частима и искреном радошћу. Ту је у Евдокији на пово васкрела Атенајида. Ту је царица, чија је још једнако сјајна лепота мушкарце заносила а величанствена јој појава свет до људила распаљивала, беседила пароду а беседа је та подсећала на најлепше дане старе Атине и на златна времена римска. Њен пут у Јерусалим био је прави тријумф. Народ се ценпо срећним, што види многохваљену жену и духовиту Атињанку, која је у Византији канда утопула била у таму и заборав.

То су били неизбрисиви утисци у срцу и души Евдокијиној. На тек Јерусалим! Ту је први пут осетила дах истинитог и правог хришћанства. Далеко од загушљивог ваздуха дворског, далеко од гнусне свађе црквених отаца уживала је њена

душа у свим успоменама, којима је Јерусалим с околицом својом задобио чар светиње.

Тешким се срцем вратила Евдокија у своје царске дворе на Босфору. Та чекала ју је тек ипак само златна тамница и живот пул муке и јада. Теодосија је давно већ оставила била млађана му доброћудност. Од доброга цара — на жалост је то у већине римских императора био већ обичај — постао је био тиранин, који је само сумњичио а склон био на окрутност и свиреност. Давно је озбиљна царица, која није марила за дворске сплетке, постала несносна свету на двору. Са све већом дрскошћу распростирали су непријатељи Евдокијини глас, да она са Павлинијем живи у кањиву одношају. Подозревање стаде маха отимати у цара. Једаред, кад је Теодосије без пратње домаћег министра, који је био болестан, пошао у цркву, даде му неки сиромашак голему фригијску јабуку. Цар се задиви реткој вошци, прими јабуку и даде за њу сиромашку сто и педесет златица. Теодосије пошље јабуку својој жени а ова је покони бономе Павлинију Овај, никакво зло не слутећи, дарује лепу јабуку цару. Кад цар зашита Евдокију, где је јабука, она му рече, да ју је појела. Ту лаж по потреби екупо је ваљало да искрија царица, јер је сад Теодосије био уверен, да му је жена неверна. Ту чудновату историју с јабуком, која подсећа на трагичну епизоду с марамом из „Оте-ла“, узмимо да је искитио или чак и измислио црквени повесничар, који нам је прича, па ипак то ништа не мења историјски доказану чињеницу, да је Теодосије Евдокију одиста сматрао за прељубницу. Брзо нестане царскога љубимца Павлинија с двора, да после буде погубљен у Канадокији, а царицу одгонише у изгнанство.

Али је изгнанство било и спасење за царску мученицу. У Јерусалиму, за који су је привезивале најлепше успомене из хаџилука јој, близу гроба Спаситељева хтела је да заврши живот у молитви и добрим делима. Онде, где је Спаситељ испио пехар својих мука, хтела је она да се ослободи својих јада и да оплакује Павлинија, који је због ње невинно умро.

На светим местима: у скромноме Витлејему, на подножју маслинове горе у чаровном врту гециманском, на висовима Голготе, које је посветила мученичка смрт Спаситељева, налазила је несрећна царица утехе и крепости те је тек ту незнабошница Атенајида постала права одушевљена хришћанка. Крштење, којим ју је некад

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

патријарх Атик пократио, није ју могло да ослободи филозофских сумња, пушта свађа црквених отаца није могла да је доведе до уверења, да је црквена ортодоксија уједно и право хришћанство. Несрећа, која ју је у животу гонила, душевна борба, која је у њој беенела и никад јој мира није дала, убила је у њој сваки осећај за религију. Овде пак у непосредну додиру са светом, у којем је негда Спаситељ радио, кад је потпуно сазнала његову науку, примивши је у себе без икаква догматског посредовања а обузета била моћном чаролијом праве религијозности, развила се љубав према религији и према ближњима у одушевљење, да, чак у фанатизам. Како се опростила својих сумња а захвална била, што је нашла утехе у несрећи, на ново је стала духом радити. Узвишена појезија, коју је негда у очинској кући неговала у славу боговима, постаде сад трубом хришћанства те је Евдокија у течним хексаметрима, које Фотије нарочито хвали, опевала моћ вере хришћанске. У „Кипријану и Јустини“, спеву, у којем описује патње првих хришћана, довикује, као мученица, коју је снашао верски занос, људима овако :

Ви, који верно признајете Христа,
Искупителја који љубите,
На сузе моје погледајте сад
И чујте врело мојим патњама.

*

А ви, што још у тами чамите,
Разберите се, чујте, што ћу ја
О идолима вашим причати.
На свету није било човека,
Да одан беше лажи-бозима
К'о ја свом душом и да зна за крв
Баволску тако, к'о што знађах ја.

Док је Евдокија у Јерусалиму живела богоугодно и за појезију, дотле је дивља врева народа беснела по западу Европе. Давно је већ муж њен Теодосије био међу мртвима. На царском престоу византијском седели су, у смислу последње воље покојникове, Марцијан и царева сестра Пулхерија. Царски престо у Риму, на којем је седела Евдокијина ћерка, био се раскламитао и сваки час се чинило да ће се срушити под ударцима дивљих германских руља. Не би дуго више суђено да постоји западно-римско царство. Кудгод је човек погледао, свуд је био сам бој и сама пропаст. Кувало се и врело је у тадашњем свету као у вештичину котлу. Овде доле на овом свету није велика патница у Јерусалиму ништа

* F. Gregorovius. Geschichte einer byz. Kaiserin.

више могла наћи, што би јој срцу прибавило радости, души јој мира. Саморана, остављена, несрећом гоњена прибегавала је у ејајне небесне висине, које јој је отварала нова вера и песнитство. Мора човек појмити време и женску душу па да у Евдокији на ново позна Атенајиду. Измучена се душа ослободила. Па за дивно чудо, и последњи су јој дани морали донети поновљена бола и јада. Суђено јој је било, да до дна ископи чашу патње. Евдокија је свим срцем и свом душом одана била својој кћери и двома својим унукама. Старија унука, по лепоти иста истоветна на своју стару мајку, звала се по њој. Тада дођоше на Рим дивље руље вандалске. Гајзерих одведе младу принцезу Евдокију, да је уда за свога сина Хунериха. Све је и сва покушавала ожалошћена стара мајка, да унуче своје спасе из руку варварских. Последњи њени труди, последње јој муке, њене последње топле молитве биле су зарад љубљенога унучета. Најпосле је младој Евдокији пошло за руком те је умукла из Картагине, главнога града у вандалској држави*.

Но прекасно је стигла у Јерусалим. Царица Евдокија већ је испустила била своју племениту душу.

Са признањем, да је Павлиније невин умро, и замоливши своју ћерку, царицу Евдоксију, која је дошла била на самртнички јој одар, да још једаред све и сва покуша, не би ли ослободила љубљено унуче, за које је она мислила да је још једнако у Хунериховим рукама, издахнула је племенита патница**.

Кад је млада Евдокија стигла у Јерусалим,

* Евдокија је учествовала била и у црквеној револуцији, што се изродила у Палестини. Дуго је Евдокија била приврженица монофизитичне науке, коју је никејски и халкедонски сабор жигосао као јерес. Пулхерија и цар Валентинијан гледали су да је одврате од тога. Сам папа Лав I писао је по наговору Пулхеријину и Валентинијанову царици у Јерусалим и гледао је да је приволи да се врати ортодоксној науци о двогубој природи Христа Спаситеља. То писмо је још сачувано. Најпосле попусти Евдокија те прими ставове никејскога сабора. Кад су Вандали упали, постала је царица Евдоксија (ћерка Евдокијина) заједно са својим ћеркама Евдокијом и Плацидијом плен вандалскога краља Гајзериха. Евдокију одведоше у Картагину па је силом удадоше за краља Хунериха, сина Гајзерихова. Плацидија се после удала за Оливрија. Евдоксија је обудовила за Валентинијаном. Млада Евдокија, кад је умукла из Картагине, остала је у Јерусалиму и живела је као калуђерица.

** Царица Евдокија (Атенајиди) умрла је 460 после Христа, поживевши 67 година.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

похитала је у Стеванову цркву, да се исплаче на гробу своје старе мајке.

Биле су то сузе чисте детињске љубави и

(Наставиће се)

захвалности, за којима је Атенајида у својој несрећи чезнула и без којих је њој, царици, што даје љубав и милост, целог века било тешко.

Т. С. Вировски

КЊИЖЕВНОСТ

ПРИЛОГ К ИСПРАВЉАЊУ ТЕКСТА „ОСМАНА“ ГУНДУЛИЋЕВА*

Било би вријеме бар приликом тристогодишњице славнога нашега пјесника *Ивана Гундулића*, да се међу нама отпочне рад око исправљања текста његова епоса: према језику, који находимо у истоме њему; према смислу, на који нас здрав разум доводи; и особито према срањивању разнијех текстова, што их имамо. Јер је познато, да је *Осман*, док је штампом на свијет изашао, у рукопису лежао преко двијести година; а што је још грђе, није лежао него преписивањем циркулирао бар по Приморју. Па када још промислимо, каквијем се правописом то чинило, онда нам је јасно, одакле је у *Осману* толико нејаснијех мјеста, лингвистичкијех несмисала, и неправилнијех стихова.

Срањујући најновије загребачко издање *Османа*, које је приредио латиницом проф. *Броз* по издању Југославенске Академије, са најстаријим, или тачније једнијем од два најстарија издања, а то онијем будимскијем *Јевта Поповића*, које је ћирилицом на свијет изашло г. 1827, ја сам дошао до увјерења, да се није наставило издавање овога нашега највећег пјесничкога дјела оном љубави и оном бригом, како је то само дјело захтјевало.

Послије будимскога издања прошло је пуннијех седамнаест година, докле је у Загребу изашло прво издање, и то ушљед заузимања неумрлог *Гаја* око ширења српскога језика међу Хрватима. Мора се признати, да су Хрвати доста учинили око исправљања текста, јер је ово пошљедње издање загребачко, у ошће узевши, куд и камо боље и јасније од онога будимскога; али ће се напријед видјети, да је могло

бити још боље и јасније, да је г. приређивач овога издања или приређивач академијског издања г. *А. Павић* имао пред очима будимско издање.

У намјери да са своје стране допринесем ка приређивању издања *Османиде*, које би имало које књижевно друштво наше на себе узети у славу тристогодишњице пјесникове: узимљем *Брозово* издање, па ћу из њега наводити сва она мјеста, која ми се чине, да се могу исправити издањем *Поповићевијем*, те ћу то исправљање овијем и покушати.

Пјевање прво

1. Одмах у петој строфи долази стих:

Тад врх круне сабља пада —

а у *Поповићеву* издању:

Сад иод сабљом круна пада —

а то ми се чини логичније, особито према стиху, што му претходи:

Сад врх сабље круна виси,

Сад под сабљом круна пада.

2. У Б. на стр. 4 долази ова строфа:

Али да тијем пјесни маје

Сасма дуге не исходе.

Само објавте смрти своје

Худе узроке, тужне згоде.

А у П. овако гласи:

Али да тијем пјесми ове

Сасма дуге не исходе,

Смрти објавте ви његове

Худе узроке, тужне згоде.

Ова је варијанта коректнија и јаснија.

3. На стр. 5:

Иједна у срцу успомена

Цару Осману бјеше остала —

а у П. мјеста *иједна* стоји *јадна*, што цијелу строфу разјашњава.

* Овај мој рад је Матица примила и наградила још 1888; уз то је био почео данас већ пок. Јован Бошковић да приређује издање „Османа“, које је у Земуну свијета угледало г. 1890: тако сам ја већ овај мој прилог к исправљању текста Гундулићеве епопеје био и забаталио, видјевши да је њезино издање у најкомпетентнијим рукама. Али је пок. Бошковић своје издање приредио по загребачкоме академијскоме издању, не узимајући у обзир ни најмање будимско издање, те је сасвијем слично издању *Брозову*; и за то овај рад мој износим сада на јавност будућем издаваоцу „Османа“ на расположење, еда буде од какве користи.

4. Мало ниже долази: *стремитеља* турски-
јех сила; а у II. стоји боље *стеритеља*.

5. На стр. 7:

Била вам су брашна *ходе*
Без раздуке свака жита,
А иоскуио гладне воде
Пића угодна племенита;

а у II:

Била вам су брашна у *иугу*
Без раздуке свака жита
А студенца бистра у скугу
Пића угодна племенита.

Пића угодна у скуту бистра студенца јесте
вода; с тога бих ову варијанту претпоставио
првој, особито обзиром на оно *ходе*.

6. На стр. 8 и 9 подијељена је ова строфа:

На трпезах врху сага
Дуге и обилне гозбе чине
Пијућ докли свијес и снага
Од вина им свијем погине —

а у II.:

На трпезах врху сага,
Кад обилне гозбе чине,
Пију и т. д.

Ова је варијанта такођер боља.

7. На стр. 9:

Једа и *они* нијесу људи?
Једа и у вас срца није?

А у II:

Једа и *ви* нијесте људи? и т. д.

Ово ми се чини логичније у оној апострофи
Османовој, управљеној војсци његовој од По-
љака разбијеној.

8. На стр. 10:

Јер од овијех страх се стучи
С непослугом јангчара —

а у II. стоји *с непослуха*, а то је правилније
и јасније.

9. На стр. 10 и 11 долази подијељена
строфа:

Тим пастијери иза стада
Војводам иод овцим,
Како хоћеш да игада
Удрити се смију с јунацим?

А у II. други и четврти стих гласе:

Под војводам овацима,
Удрит смију с јунацима —

а то ми се такођер чини боље.

10. На стр. 12:

Хреки само да се узвесе —

а у II.

Хоће само да се узвесе,
и то је логичније, јер пјесник овђе излаже
одлуку Османову: *Ко се укаже јунак бољи,*
тај да част вишу пред ним стече. Овијем
свршује једна реченица, на починье сасвијем

друга, независна од прве: *Хоће, да се на вла-*
дама царска узвесе само они, који добију
част сред боја.

11. Одмах иза овога долази ова строфа:

Тер не шмез, блуд и жене
Нег ли сама крјенос гола
Пут од милости и од сцијене
У царскога буде стола.

Ово *пут* нема у II. нити му је онђе мјеста.
Осман је одлучно, да одсле *не буде од мило-*
сти и од цијене у царскога стола т. ј. у
цара новац, блуд и жене него сама крје-
иост. То је јасно. Али није тако ова варијанта:
да буде пут од милости и цијене у царскога
стола и т. д., јер прије свега требало би да
стоји: *пут до милости и до цијене;* а друго
овђе пјесник каже закон, који Осман даје цар-
скоме престолу: *да цијени и љуби витезове*
не по шмезу и блуду, него по крјености;
а не даје га витезовима, како ће до царске
милости и цијене доћи; а то се не може ни
из далека претпоставити, јер је цар онај, који
милује и цијени, на би узалуд било витезовима
бити крјеносни, кад би цар блуднике више
миловао.

Пјевање друго

1. Одмах у трећој строфи долази стих:

У поносној *твој* похлени —

а у II. мјесто *твој* стоји *тој*, а то је јасније.

2. На стр. 15:

Мудро су они размислили,
Што још младос теби не да,
Ка све воље само сили,
Ка на далек не погледа.

А у II. овако гласи подвучени стих:

У све воље самој сили.

Да видимо, који је стих бољи. Први би зна-
чно: *младост, која силује само све или своје*
воље, која на далеко не погледа. А други:
Младост, која на далеко не погледа у самој
сили своје воље. Мени се ова варијанта боље
свиђа.

3. На стр. 16:

У сред мјеста пишсана
Златијем *цивијекем* више модра —

у II. мјесто *цивијекем* стоји *словом*, а то је
приличније и јасније.

4. Одмах слиједи ови стихови:

Врху сага ткацјех златом
Стоји *турђела* згар црвена —

а у II:

Стоји *узглавница* црвена;

осим што је *узглавница* чистија ријеч српска,

у првој варијанти находимо двије ријечи, које значе једно исто: *врху* и *згар* или озгар, дакле једну ријеч сувишну на штету јасноће.

5. На стр. 17:

И да јој се *тој* кад збуде —

у II. мјесто *тој* стоји *то*, а то има смисла.

6. На стр. 18 мјесто *црнијем пругом* у II. стоји *чарнијем пругом*, а то боље одговара смислу, јер се ту говори о бапском чарању.

7. На стр. 19 мјесто: *жудек* лијепос по погледу — у II. стоји; *судек* и т. д. а то има смисла.

8. На стр. 20:

Кроз ма уста чуј свјет *славни* —

а у II. мјесто *славни* стоји *ставни*, приђево сасвијем својствен именици; а друго, ни да цар коме говори, не би могао рећи: „мој свјет славни“, а камо ли млађи цару.

9. На стр. 24:

Ну не *дави* прије него си
Синовик се поштано —

у II. мјесто *дави* стоји *ходи*, а то има смисла, дочим прва варијанта нема.

10. На истој страни:

Најрије мудар начин гледа,
Да уздржи што је његово.
Простире се пак наприједа
И прижита јоште ново.

У II. ови пошљедни стих гласи:

И прижитат иште ново —

Ову варијанту претпостављам првој, јер: *иде напријед и јоште прижита ново*, није лијепос речено; лепше је: *иде напријед и тражи да прижита ново*.

Цјевање треће

1. Одмах трећа строфа гласи:

Кад сунчана зрака плаха
По небу се пружи ведру,
А поклицар царски узјаха
Златном сабљом ресећ бедру.

Мјесто оно *А* у II. стоји *тад*, што одговара ономе *кад* у почетку, премда ни *а* не квари саснао, и ако није најправилније.

2. На стр. 32:

Један, с *чудом* неизмјерне
Тве крпности чијем замјери —

а у II. ми се боље свиђа овако:

Један *труде* неизмјерне
Тве крпности чим замјери.

3. На стр. 34:

Сто круна ти *одсад* кују —

мјесто *одсад* у II. стоји *одсвуд*, што боље одговара смислу.

4. На стр. 36:

Лијена мјеста, *драг простор* је —

а у II:

Лијена мјеста *и просторје*

Све се пуно села види;

виде се лијена мјеста и све просторије пуно села; напротив прва варијанта би овако гласила: *Лијена су мјеста, простор је драг, све се види пуно села*. Овђе долазе *лијена мјеста* и *драг простор*, а то значи једно. У II. је пак добро употребљено *просторје*, да се избјегне дикција: *која се мјеста виде пуно села*, која би била сасвијем прозајичка.

5. На истој страни при дну:

Час поклицар *ле постава*,

Ну пошљешо напријед ходи —

а у II. стоји *не пуштава*. Онамо значи: *час не стоји*, а овамо: *час не проушта*. Премда је то све једно, мени се чини ова пошљедна реченица јача, астрахујући од доброте облика *постава* и *пуштава*.

6. На стр. 37:

Мру градови *огрнути*

Од камења становита,

А од умрле човјек *ути*

Жали јер не има вјечнијех лига.

У II. друкчије гласи:

Мру градови *гласовити*

Од камења становита,

А од умрле човјек *бити*

Жали и т. д.

За љубав оном потребитом епитету *гласовити*, а да се уклони она не најсрећнија дикција: *огрнути од камења*, ја бих пошљедну претпоставио првој варијанти.

7. На стр. 38 при дну:

И ко цару Лех одоле.

А у II:

Како цару Лех одоле.

Прије свега оно *и* није потребито ни пјесничко; а друго овако је стих јаснији од првога, коме смета оно *ко* скраћено.

Цјевање четврто

1. На стр. 40:

Ну да обраде и од тога
И друге им *све* су пале.
Препи би их од замога
Краљевића сачувале.

У II. мјесто *све*, које квари саснао, стоји *да*, што саснао цијеле строфе разјашњава.

2. На стр. 41 мјесто: *шест тисућ се овијех* нађе — у II. стоји: *шест тисућа* *них* се нађе; — на је бољи саснао и бољи стих.

3. На истој страни :

Тим Алија верни ага
Замани их кори и кара,
Чим своја сама сабља и снага
На обрану бјеше од цара.

У II. на против гласе ова два стиха :
Кад иољачки мач и снага
На погубе бјеше од цара —
која варијанта има више смисла.

4. На стр. 42 :

Јаки јунак ; али коли
Јак, иотгибан цару свому.

А у II :

Јаки јунак ; али коли
Ах, иод хилбом цару свому —

која варијанта такођер има више смисла.

5. На стр. 44 :

Да *он* Пољака сам нариши.

А у II :

Да *на* Пољаке сам нариши —
како стреба, јер се не вели : *наришиги* кога,
него *на* кога.

6. Одмах слиједи ова строфа :

Паче осуда била је така,
Турска војска да погине,
Кад опуше од јунака,
Ки ју брањаше над све име.

У II. пошљедни стих гласи :

Ку брањаше над све име —

која ми се варијанта боље свиђа, јер *брањаше*

је једноброј, а од *јунака* вишеброј, дакле се оно *ки* не може односити на *јунаке*, него на војску ; а ко *брањаше* војску ? *Осуда*.

7. Даље одмах слиједи :

Сам насрта скупше силе,
Ваља, удара, сијече и стријеља,
Докле се рва врх гомиле
Од побијенијех непријатеља.

А у II. стоји :

Док се обори врх гомиле,
што је такођер јасније.

8. На стр. 46 :

Витез *назван*, дунек збиља.

А у II :

Витез *на* око, дунек збиља —
што је много боље.

9. На стр. 47 :

Оружјем се сви опстријеше,
С коњем *иотећ* вазда лаци,
Сви под перјем, сви се *ријеше*
Прави витези и јунаци.

А у II :

Оружјем се сви опстријеше,
Кошјем *текућ* свуда лаци,
Сви под перјем, сви се *реше*
Први витези и јунаци.

И ова ми се варијанта боље свиђа.

10. На стр. 50 :

Гони љубав срце чисто.

А у II. мјесто *гони* стоји *гори*, што има смисла.

(Наставиће се).

Л. Томановић

МУЗА ДОСТОЈЕВСКОГА И МУЗА ИВАНА ТУРГЕЈЕВА

упоредна карактеристика

(Наставак)

И тако ћемо почети с Калосовијем. Само име његово, као што се чини, изведено је из ријечи „колосѡѡ“ т. ј. великан, узето за то, да би поставило његов тип високо ; тако он и јест, испоредивши га с околицом. У ствари он је тако звани демонски или бајронски тип, који пренесен на руско земљиште, родио се у Перочинима, а на пошљетку и у Гласковима. То је човјек, који види свијетско средиште у себи, већијем дијелом у својим чулнијем уживањима са женскијем родом. Узвишеност његова над масом и састоји се у том само, што је он већ са свијем изгубио осјећај савјести, осјећај да појима туђа страдања, уважење према личности и срцу другијех, који као да не егзистују за њега.

Тако, кад му се допала сиромашна дјевојка, он се састаје са њоме, знајући, да ће је одбити, кад му се досади. Својега најбољега пријатеља употребљава за картање с оцем дјевојчинијем, само да одвуче за то вријеме пажњу старчеву од кћери. А кад му се та кћи досадила, он јој не да, да се уда за тога истога пријатеља и т. д. Ријечју он је дошљедњи неваљалац и егојиста, док се други колебају, варају и лажу пред собом и пред другијем и по томе су баш ни гмеји и неваљалци Јасно је, да међу неваљалцима може бити гиганата, но држати их за то позитивнијем, нема разлога. Тургејев је видно, као што се чини, негативне стране Калосовијех тек касније, кад је видно тај тип у облику Ба-

зарова, и ако Базаров по Тургеневу негира принципе, он је у самој ствари увео у свјесни принцип, у логичку теорију то, што је Калосов радио како из неморала урођенога и наследица, тако и из неморала добивенога од околине и васпитања. Но ту се и види недошљедност Тургеневљева: према Базарову влада се, чини нам се, негативно, само по томе, што је Базаров други Калосов, који негирање свакијех моралнијех принципа и своје правилно „дјелам, што ми се допада“ не формулише само логички свјесно и не протеже само на своју једину личност, него проповиједа и другијем као теорију т. ј. уноси своје исповиједање међу плебеје и различнице.* Таки је и Губарев у „Диму“, други негативни тип, који се развио из Калосова. Ако Тургенев, понижавајући се пред Калосовијем, ненавиди наследице Калосовљеве у Базарову и Губареву, то је та његова недошљедност својство скоро све наше могуће интелигенције и даде се психолошки веома просто објаснити: што може племић не може сељак, ал из тога излазе непријатне последице као онај знаменити сав, који је снис Тургенев о сељацима, који дођоше к њему, позивајући га учтиво, да иде да издржи казну. То је крива средина, која је у себи представљала увијек двострук морал и политику и говорећи слободоумно у својој соби за примање похода, одмах би истицао знамениту фразу: „devant les domestiques“, када би улазио каки год ројеки лакеј, који бјеше у таком положају према племићу, у ка ом је био племић према оном, о којем је он говорио слободоумно. Та навика к двострукијем моралима и идејама сачувала се и послје ослобођења Стављајући на позорницу гнусну личност Калосова, Тургенев на прилику не опажа, да је тај тежак, којег је он е таком одвратношћу извео у „Стихотворен-ахъ въ прозѣ“ и који хоће „на срећу“ да купи комадић ужета од објешенога „пријатеља“, онај исти Калосов, по дубљини својега неморала и немилосрђа, јер њега руководи једини принцип, његова рођена срећа и никакијех другијех алтрујистичких осјећаја није разбуђено у њему. По ту умјетник појимаше, како је то гнусно, као што је појимао и у Базарову, но он се није узвишено до тога истога негирања у Калосову т. ј. кад не бјеше „devant les domestiques“, кад се пожар не бје још распростро на плебеја. Но ми се случајно заговорисмо о негативнијем типови-

ма Тургеневљевим, а хтедосмо говорити о позитивнијем.

Пријећи ћемо к њима и ту ћемо све боље видјети, да су и ти позитивни типови Тургеневљевии по суштини својега морала исти Калосови, месо меса њихова. Тако је очевидно, да је Тургенев ставио браћу Кирсанове као противност Базарову. Но шта су то ти Кирсанови, кад се дубље посмотре? Оба живе на рачун народњи, не мислећи, да га награде за то ни на који начин. Никола Петровић забавља се као и Калосов с Теничком, имајући и дијете са њоме, па и ако је не одбија (то је дјело узраста и темперамента, а не морала), то је не узима ни за жену, јер то, видите, вријеђа аристократеке „пренсипе“ његова брата. Но да то на пошљетку вријеђа женски и религијозни осјећај биједне дјевојке, то он не само да не мисли, него и не спомине ни сам Тургенев, дакле то је само њешто умекшани и мање слични тип тога истога Калосова, а Базаров и Губарев су више слични типови његови. Никола Петровић позива се у својим еротичкијем лакоумностима на „пренсипе“ братовљеве, а у својој доколици на рачун сељачки, вјероватно на разне „droits“, док се Базаров подемијева „пренсипима“ и свакијем „droits“, изузимајући оно једно: „дјелам, што ми се допада“. Разлика није велика. Једина црта, која одликује Базарова од тијех бајаги позитивнијех личности, може се показати тијем, као што смо горе опазили, да је неподобан, да љуби Тургеневском љубављу и његово негирање умјетности, док Никола Петровић свира Шуберта, а његов брат сав живот свој љуби романтички њеку јунакињу и страда од несрећне љубави према њој. И тако Тургенев није могао да учини услугу ни својим позитивнијем типовима, који се по суштини ни чим не одликоваху од његовијех негативнијех типова; то су они исти преставници животнога егојизма, звјерекога начела у човјеку, службења једино својему „ја“, начела противнога начелу јунака Достојевскијех; само једни више, а други мање налик, по мекости своје природе; једни се заслањају за старе принципе, други бајаги за нове, који су исто тако врло стари. У Руса се заметно и развио тај морал исто тако усред прееићенога племства и тек послје заразио је и ниже класе тако ревно заштићаванијех „domestiques“ т. ј. плебеја и различиваца, као што бјеше Базаров. Вега тога морала е прееићеношћу види се не само

* Разночицац: који нема личнога племства.

историјски него и психолошки. Људи, који живљаху цијели вијек не трудом и усилјавањем главе и руку, трудом, који треба кооперације, уједињења и састављања сила — што и израђује друштвене, алтрујистичке осјећаје, — него напротив, који живљаху туђијем робовскијем трудом, т. ј. скоро са свијем лишени, да морају мозгати за себе и за друге, вјежбати своје тијело радом, уједињењем рада и т. д. на крају крајева не могу а да не дођу до атрофије осјећаја специјално друштвенијех и алтрујистичкијех; уза то људи, који имађаху сила времена да развију апстрактне силе ума или апстрактни осјећај естетички, морају неопходно доћи до некога песимизма, што се тиче радиности, како је њихова средина мутна, једнолична, јер у њој нема главнога извора постојаног ентузијазма а особито радње љубави према ближњему, нема ни извора за негативно узбуђење духовнијех сила, какијех има у биједњака, који трпе потребу и глад; због тога се и показује резултатом животни песимизам с култом уживања: естетичкога, љубавнога, интелектуалнога, као што ћемо одмах показати; сви ти Лавреци, Руђини, Хамлети Шчигровскога округа, Шубини, на Берсејеви, сви су они представници разнијех видова тога истога типа. Но због њихове ситости, обезбјеђености, естетичности њихов је песимизам и егојизам мек, њжан, умјетнички, кад и кад може чак и очаравати својим лијепијем облицима сјете и негирања. Но кад он пада на земљиште плебејско, гладно, озловољено животом, он прима збиља Базаровске нелијепе, неспретне облике, а код Губарева је он подобан за сваке осјећајне и друштвене изгреде.

Сад би за овијем требало размотрити, ка-

(Наставиће се)

кав је био утјецај обају автора на прогрес негативнијем путем т. ј. путем негативнога цртања животињех облика или облика типова и идеја. Што се тиче негативнијех типова и идеја, то су они згруписани код Тургењева у „Диму“, „Очевима и деци“, а код Достојевокога у „Вѣсахъ“, „Преступлений и наказаний“ и у њекојим другијем. Послије тога требало би испоредити та дјела. Но то би био незахвалан посао, јер није у том негативно цртању живота била снага наших автора и нијесу имали дубока негативна утјецаја на наше вријеме ни тај ни други романописер, па према томе се не ћемо уставити на тијем странама њиховијех дјела.

Што се тиче негативнога одношаја према самијем облицима друштвенијем, то се Достојевики нигде не показује директнијем негативом тијех облика, ако се не ће сматрати оће узбуђење симпатије према биједнијем, пониженијем и увријеђенијем. Тургењев се јавља такијем негативом само у „Занискахъ охотника“, и ту је само његов утјецај на ронске идеје рускога племства био велик. Послије тога он је већ почео да се влада према селаштву негативно, особито у „Појезији у прози“.

И тако је најглавније било, у чем се могао састојати, и, како ћемо одмах видјети, и састајао се прогресивни утјецај обојице умјетника: то њихово објашњавање психичкијех страна човјечјих, које се јављало као откриће, гонећи људе, да пажљивије завире у свој душевни свијет, да раде на њему, да љубе једне стране његове, а друге да мрзе, — и у исто вријеме да поступају другачије и са средином. То су биле најјаче стране обојице њих и у њима су се баш већма од свега изражавале њихове музе.

Милан Поповић

КЊИЖЕВНИ ПРАКАЗИ

Knjige Matice Hrvatske. Prievodi grčkih i rimskih klasika. Svezak deveti. Plutarhovi izabrani životopisi. Dio prvi. Životopisi znamenitih Grka. Prevco, uvod i bilješke napisao Stjepan Senz. Zagreb. Tisak Karla Albrechta 1892. — Други део „izabranih“ Плутархових упоредних животописа — *Βίοι παράλληλοι* — издала је „Матица Хрватска“ прошле године, дакле пре овога дела; у другом делу су животописи знаменитих Римљана. Тај део је приказан у бр. 6. овога листа прошле године. Ми приказујући сада први

део Сенцова превода Плутархових упоредних животописа, пре свега се придружујемо ономе, што је речено у поменутом приказу другога дела, с том само напоменом, да место Апис и Клеомен ваља да стоји Апис и Клеомен, јер је реч о Апису III., сину Јевдамину, који владаше у Шпарти г. 244—249., не о Апису, којег Плутарах у оће не спомиње.*) Плутарах је своје историјско дело *Βίοι παράλληλοι* саставио у 46 (2×23) упоредних животописа,

*) Оно је онде очевидно штампарска погрешка, ма да у два маха долази. У.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ево два и два, једног Грка и једног Римљанина, овако: Тисеја и Ромула, Ликурга и Пуму, Солона и Вал. Публи- колу, Темистокла и Камила, Перикла и Фабија Максима, Алкивијада и Марција Коријолана, Тимолеонта и Емилија Павла, Пелопиду и Марцела, Ариетида и Катона старијег, Филопимена и Квинција Фламинија, Пирха и Марија, Ли- сандра и Сулу, Кимона и Лукула, Никију и Креса, Јевмена и Серторија, Агесилаја и Помпеја, Александра и Цезара, Фокијона и Катона старијег, Агиса и Клеомена са оба Граха, Димостена и Цицерона, Димитрија Полиоркита и Антонија, Дијона и Брута. Уз 19 таквих парова додао је сви крие т. ј. у кратко скупљена упоређења оне двојице, чији је живот напред описао. Од тих животописа превео је Ст. Сенц у овом првом делу ове: Темистокла, Ариетида, Кимона, Перикла, Алкивијада, Димостена, Александра, и за тим долазе „Билјешке“. Но г. проф. Сенц неје свој избор учинио са свим према смеру и изради Плутархова дела: неје изабрао животописе паралелно, што је баш овом приликом требао учинити; могао је и он одабрати по је- дног Грка и по једног Римљанина са додатим синкрисама, јер би то одговарало верности и тенденцији Плутархова дела. Овако је по мојем мишљењу доста промашена сврха. Ваљда тек неје г. проф. Сенца руководио та мисао, да ни сам Плутарх неје написао уза сваки пар своју син- крису? Та мисао не би била оправдана с критичког гле- дишта. Г. проф. Сенц превео је ове „odabrane“ Плутархове животописе по извршеном, критичком издању од К. Спите- лиса, али се могао уједно послужити и критичким изда- њем О. Сиферта и Фр. Бласа. Иначе је превод веома веран изворнику тако, да где где трни штету дух језика, на који је преводњено. Језик је већим делом чист и пра- вилан; фонетика је свугде ваљано изведена, осем у пре- водњеној имена, где је доста и много што шта рогобатно писано; с тога би требало да је преводилац имена превео по изговору новом грчком, консеквентно, а не латинском, који неје свагда консеквентан. У језику преводничеву има и неколико неологизама, који несу баш са свим zgodно створени. Неке речи и називи несу преведени како би требало: н. пр. реч *ἄρχων*, грч. *ἄρχοντες*, pl. *ἄρχοντων*, превео је г. Сенц речју: *arhon*, *arhona*, итд.; тако назив *πυλῆς*, грч. *πυλῆς*, или *πυλῆς* превео је номинативом; речи: *ἀριστοκρατία*, *δημοκρατία*, и др. превео је без узрока, царвено по латинско немачком, са: аристократија м. ари- стократија итд. Преводилац је чешће употребио израз: „kroz koga što učiniti“, а то не одговара духу нашега језика. Реч *χορηγός* превео је са: „zbogovodja“. Сложеница је добра, но за што не бисмо узели реч „ликовоћа“, која већ живи пре речи „zbogovodja“? У преводу долази реч „vojnice“ (*τὰ πολεμικά, τὰ πολεμικά*), и то је, чини ми се, и сувише веран превод. Неке је речи употребио преводилац друк- чије, него што се иначе говоре и пишу, н. пр. *suzdržati* м. уздржати (*ἀποτρέψαι*), *posagrađeno* (стр. 6) м. саграђено; *omata se* (стр. 27) м. омотава се; *porodi se* и *velikašima* итд. (стр. 30) м. насаде итд. Има још и по где која неериска или нехрватска конструкција, но ипак према врлинама превода тога у опће губе се ситније грешке. Најзад што се тиче „Билјешака“, оне су већином zgodне и пристају ткиву; али су местимице зашле у ситнице, док међу тим поред свег тог изостао је ипак нешто, што се могло споменути, као н. пр. о неким грчким месецима: Панему (стр. 58); о Мајмактиријону или Алалкоменију

(стр. 59) такође нема спомена у „Билјешкама“. У опће, поред свега тога, што опазимо, препоручујемо ову књигу сва- коме, који хоће да се упозна са узвишеним карактерима оних лица, што су сјала као звезде преходнице у културно доба старих Грка и Римљана. Читалац ће наћи и у овоме преводу лепих црта и лепе поуке, која се може приме- нити на свако доба и на сваког човека.

Б-Пешта

А. П.

Иларион Руварац. **О натписима у озренској цркви и о живопису попу Страхини**. Приошћо — —, архи- мандрит. Сепаратни отисак из „Гласника земаљског му- зеја у Босни и Херцеговини“, година 1892., књига IV. — Сарајево. Земаљска штампарија. 1892. Стр. 8. — Ова рас- права је допуна Руварчевој расправи о манастирима у Босни. (Годишњица II.) Запис са Озренске цркве саопштило је до сада више њих, али махом погрешно. Руварац је доказао, да је црква Озренска попатосана 1587. г., а по- патосао је поп Јаков Марић за спомен себи и родитељима својим. Овом приликом опомену је Руварац оне, који саопштавају старе натписе и записе, да особито пазе на знак за број 90, јер у томе су многи грешили. На крају је Руварац проговорио о живопису Страхини, који је живописао и Озренску цркву г. 1609.

Беч

С.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

+ 22. фебруара је био годишњи свечани скуп Ака- демје Наука у Београду. Између осталог на њем је чи- тао архимандрит Н. Дучић своју приступну академску беседу: „Свети Сава, српска црква и српска краљевина у XIII. веку“.

+ „Књижевно-уметничка зједница“, како јавља „Ја- вор“, приређује *Споменицу* о прослави педесетогодишњице Љ. П. Ненадовића. Редакција „Споменице“ поверена је др. Мил. Р. Веснићу и проф. Илији И. Вукашевићу. Био- графију Ненадовића, са погледом на његов рад, написаће у ту сврху бив. мин. просвете Андра Николић.

+ Извшао је и други број „Цариника“. У том је броју писмо Новаковићево, у ком одговара на питања постављена му од уредника. Новаковић тврди: да су ца- ринарица и царинара изрази за ђумрук; да је боље рећи „споредне таксе“ него „узредне“; да не треба дирати термине: „кантарина“, „скеларина“ и „каадрма“.

△ „Матица Словенска“ разаслала је својим чланови- ма овогодишње своје књиге: 1. Летопис (уредио А. Бар- тел), 2. Словенска земља, I део: Грофство Горица са Гра- дишћом од С. Рутара и 3. Забавна књижица VII. свеска: Огњем и мачем од Х. Шенкјевића (1. и 2. део) у преводу М. М.—а а са илустрацијама В. Оливе.

+ Словеначки народ изгубио је једнога од својих ветерана, који је цром у руци привредио многим сло- веначком добру. Петнаестог јануара промени светом *Јосип Марн*, професор и каноник Он је 1887 био и пред- седник „Матице Словенске“ у Љубљани. Књижевно му је поле била филологија. Хвале му нарочито „Језичник“.

— „Vienas“ доноси у 9. броју оцену на „Песника и вилу“ кнеза Николе из пера Милivoја Шрепела.

— У 3. броју „Књижевне Смотре“ оцењена је књига Јос. В. Стојановића „О утицају домаће дисциплине“, која је приказана у 1 броју нашег листа ове године. Оцењив-

вач Љ. Дворниковић приговара натпису, казује неколико опазака на појединости по у главном хвали и препоручује дело.

— Од 15 о. м. излази у Београду „Типографски Весник“, огран ерских типографа. За нас овде стаје годишње 4 фор. а излазиће дваред месечно.

△ Филолошко-историјски разред „Југославенске Академије“ дао је под тисак две филолошке расправе: „Рапски дијалекат“ од М. Кушара и „Додатак опанчарским називима“ од М. Медића. У првој расправи говори се о особинама дијалекта, којим се говори на острву Рабу; знаменито је по саму филологију, што је означен акценат свима речима рапског дијалекта, што долазе у тој расправи. У другој расправи тумачи М. Медић по азбучном реду доста опанчарских назива, који се употребљавају по Срему и Лици.

△ Бечка академијска друштва: чешко и словачка „Татра“ спремају се, да прославе стогодишњицу од рођења Јана Колара, која се навршује 29. јулија 1893. У ту сврху наумише да издаду као неку „споменуцу“, у којој би се изнело све, што се зна о животу и раду Коларову. Већ су обећани поједини чланци за ту споменуцу, тако је н. пр. Фр. Пастрнек обећао расправу о изворима, којима се послужи Колар говорећи о старинама и језику. Миливој Шрепел је већ написао и послао о утецају Коларову на хрватску књижевност, а о Коларову додиру са Србима писаће Ђ. Ђорђевић и Ст. Станојевић. Споменица ће бити украшена неколиким сликама, које се односе на Колара и његово доба. Старање о том, као и око штампања узео је на се скриптор дворске библиотеке и лектор чешкога језика на бечком свенаучишту Менчик.

— Папа Лав ХИИ допустио је, да научници свију народа могу походити ватиканску библиотеку, да прпу податке о прошлости својих народа. У тој библиотеци одређено је засебно место појединим државама и народима, да онде чувају најзнаменитија дела о својој политичкој, правној, црквеној историји. Тако има и Чешка засебно место онде. Историјски земаљски музеј у Прагу решио је да у ватиканску библиотеку пошаље „Privilegia měst pražských“ од Челаковскога и Ербенове „Die Primatoren der Altstadt Prag“.

+ 3. јануара умро је у Флоренцији *Теодил Ленартовић* (рођ. у Варшави 1822.), пољски лирски песник, који спада у групу варшавских песника четрдесетих година. Три четвртине века провео је скоро у туђини, већином у Италији, чија свежа природа утецаше на његову машту тако, да му она беше један од главних извора, одакле црпаше своје мотиве. Сем тога мили су му били религиозни као и народни пољски мотиви. Од интереса су му нарочито „Lirienka“ и „Poezye.“

+ У другој свесци „Archäologisch-epigraphischen Mittheilungen aus Oesterreich-Ungarn“ између осталог још су ови прилози, који се тичу балканскога полуострва: Szanto „Aus Albanien“, v. Domaszewsky „Praetorianerdiplom

aus Bulgarien“ и „Das Σηχομα von Kosovo in Bulgarien“, и Н. и К. Skorbil „Antike Inschriften aus Bulgarien“.

+ Dr. Vondrák о тропку чешке академије издао је „Glagolita Clozův“. Овим издањем попуњује се оскудица у њем, јер Кошитарово „Glagolita Clozianus“ било је библиографичка реткост.

+ У првој свесци „Mittheilungen d. Instituts für oesterr. Geschichtsforschungen“ пише Starò о историјским радовима *југославенске академије у Загребу*.

+ У додатку минхенских „Allgem. Zeitg“, бр. 35. интересан је прилошчић Goetz-ов „Nach Türkisch-Bosnien“.

— У 8 броју новосадског немачког локалног листа „Baes-Bodrogher Presse“ има поднаставка „Ueber serbische Dichtung“. Написао га је неки Јосиф Шнабл. Реч је ту највише о Бранку и Змају и изнесена је од сваког поједна песма у немачком преводу капетана Светозара Мапојловића, за кога се ту с правом вели, да му пријатели лепе књижевности треба да су захвални, што је Немце упознао многим бисером ерске уметничке поезије.

— Сарду је пре две недеље у „Grand Theatre“-у у Паризу читао пролог свом комаду у четир чина под натписом „Mademoiselle Sans-Gêne“, који је написао у друштву с Емилиом Моро-ом. Пролог игра у Паризу 10 августа 1792 а остали чинови у Компјијењу године 1811. Јунакиња драме је маршалкиња Лефебјеорова.

— Летвега семестра ове године предаваће професор *Лескин* у свенаучишту у Липском: граматiku литавског језика и упоредну синтаксу словенских језика. Професор *Шолем* пак предаваће граматiku руског језика (други део) и читаће с ученицима Јава Толетоја „Књиги длачтења“.

— Алфонс Доде ради на нову роману, који ће угледати свега још овог пролећа. Књизи ће бити натпис „Souffien de famille“ а предмети ће јој бити данашња омладина.

— У Монакову ће на немачком језику у десет свезака а са свега од прилике хиљадом илустрација изаћи *историја сликарства у XIX веку*. У том ће се делу говорити први пут о томе, како се развило јевропско сликарство од половине XVIII до краја XIX. века. Осим Немачке и Француске биће ту опширна реч о Енглеској, Шкотској, Холандској, Белгији, Данској, Шведској, Норвешкој, Италији, Шпанољској, за тим и о Америци и Јапану.

+ Виктор Берар, о чијем смо делу у 3. броју овогodiшњег „Стражилова“ белешку донели, продужује на јавност износити своје белешке с пута. У првој свесци овогodiшњег „Revue de famille“, што излази шеста година у Паризу, чланак је његов „En Albanie“. Било би од интереса и ово приказати нашем свету.

+ Прошлогodiшње „Стражилово“ говорило је о Ипловј књизи „Novibazar und Kossovo“, а сада четврти број Ausland-а доноси реферат W. Götz-а из Минхена. Реферат похвално говори о овом делу. Узгред тумачи „Косово“ на вели да долази од речи kosa = die Amsel!

САДРЖАЈ: Песништво: Несрећна љубав. *. *. Највећа љубав. Мрки вук. — Поука: Женски карактери у старој Византији. — Књижевност: Прилог к исправљању текста „Османа“ Гундулићева. Муза Достојевскога и муза Ивана Тургењева. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS